

EMPEDOKLES*

Esra ÇAĞRI**

Antik dünyada Empedokles (İ.Ö. 495 – 435), doğum yeri Sicilya Akragas'ın politik hayatında, demokratik tarafta, aktif biri olarak ve bir filozof ve şair olduğu kadar bir hekim olarak da nitelendirilirdi. Empedokles'in felsefi ve bilimsel teorileri Platon'un birçok çalışmasında anılır ve tartışılır. Bu teoriler Aristoteles'in fizik ve biyoloji üzerine olan çalışmalarında ve sonra da Aristoteles'in bu çalışmaları üzerine yazan daha sonraki Yunan yorumcularda oldukça önemli bir yere sahiptir. Diogenes Laertios *Ünlü Filozofların Yaşamları* isimli kitabının bir bölümünü ona adar (VIII;51-77). Empedokles'in çalışmalarının çoğu bize, Diogenes Laertios ve diğer antik yazarların çalışmalarında alıntılar şeklinde bulunan fragmanlar halinde ulaşılmış bulunmaktadır. Çok sayıdaki fragmanlardan ki bazıları daha önce bilinmemektedir, Strazburg Üniversitesi Kütüphanesi'nde yakın zamanda Mısır'da bulunan bir papirüs tomarı halinde muhafaza edilmektedir. Bu makaledeki fragmanların numaralandırılmasında Diels – Kranz edisyonu takip edildi; çeviriler Kirk, Raven ve Schofield'den alındı.

Geleneksel olarak, Empedokles'in çalışmalarının; altılı mısra (*hexameter*) şeklinde yazılan *Doğa Üzerine* ve *Arimmalar* adlı iki şiirden meydana geldiği fikrine bağlı kalındı. Bununla beraber; yakınlarda yeniden gözden geçirilmiş olan Strazburg Kütüphanesi'ndeki papirüslerde bulunan fragmanlar, iki çalışmanın aslında tek bir çalışma olduğu şeklindeki bazı iddialara neden oldu. Her halükarda, papirüs tomarı iki şiirin konu olarak önceden düşünülen daha yakından bağlantılı olduğunu göstermektedir. Bununla beraber iki parçanın konusu (eğer tek bir şiire ait değilseler) yeteri kadar belirgindir ki bu noktada onları bağımsız ele almak uygundur. İki konunun kesin bir ayrımı olmasa bile birincisinin esas olarak bir bütün olarak fiziksel dünyanın tarihi, yapısı ve oluşumu ve bu yapının içindeki hayvanların ve bitkilerin oluşumunu ve ikincisi de ahlaki konuları ilgilendirir. Kolaylık sağlaması bakımından bu makalede, iki fragman koleksiyonu için geleneksel olarak benimsenmiş isimler kullanılacaktır.

DOĞA ÜZERİNE

Doğa Üzerine, yaratıcı ve büyük bir çaba ve yetenek gerektiren bir çalışmadır. Her şeyin dört maddi unsurdan meydana geldiği iddiasına dayanır; bu unsurlar iki zıt güç tarafından hareket ettirilmektedir. Unsurlar *hava*, *ateş*, *toprak*, *su*; güçler *Sevgi* ve *Nefrettir*. Hava, bizim dünyada soluduğumuz havadan ziyade daha yukarıdaki, atmosferik havayla ilgilidir. Aristoteles, Antik Yunan doğa bilimi kuramında geleneksel olan bu dört unsuru ilk olarak

* Parry, Richard, "Empedocles", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2005 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL=<<http://plato.stanford.edu/archives/spr2005/entries/empedocles/>>

** Araş. Gör., Muğla Üniversitesi FEF Felsefe Bölümü.

Empedokles'in açık bir şekilde ayırt ettiğini belirtir (*Metafizik* 985a31-3). *Sevgi* ve *Nefretin* etkisinin artıp azalmasına rağmen bu unsurlar ve güçler sonsuzdur ve eşit bir şekilde dengelenmiştir (B6 ve B17.14-26). Bu unsurların veya güçlerin varlığa gelip yok olduğunu reddederken Empedokles'in aklında, Parmenides'in argümanı varmış gibi görünür. Bu unsurlardan farklı olarak her şey, onları oluşturmak için sıra ile birleşen ve bozulmalarında ayrılan unsurlardan meydana geldikleri için, varlığa gelip yok olurlar (B17.26-35).

Fragman 17de, anlaşıldığı kadarı ile fiziksel dünyadan bir bütün olarak söz eden Empedokles, unsurların ve güçlerin ilişkisi hakkındaki temel tezini ortaya koyar:

*Çift şey diyeceğim: gah tek bir gün doğar
Çok şeylerden, gah da çok şeyler biter "bir"den ayrılıp.
İkilidir ölümlü şeylerin doğuşu, ikili yok oluşu.
Birini bütün nesnelere toplanması doğurur ve yok eder
Ötekiye dağılınca onlar yetişmişken uçup gider.
Ve bunlar değişip dururlar hiç kesilmeden.
Gah Sevgiyle toplanır bir olur bütün şeyler
Gah da ayrılırlar yine tek tek Nefretin kınıyla.
Nasıl çoklardan bir tek ayrılınca nasıl çoklar çıkıyorsa
Öylece doğmaktadırlar ve sürekli değil onlar için yaşama
Nasıl değişip dururlarsa hiç kesilmeden
Öylece hareketsiz kalırlar çevre içinde daima.¹*

Biri, bu planın kapsamlı simetrisinden anında etkilenir. Onun varlığa gelişi ve varlıktan kesilişi, doğumu ve ölümü işaret ettiği görülür ve bunu zarif bir dengeyle yapar. Sayıca dört olan çok sayıda unsur kesintisiz bir değişme içinde *Sevgi*'nin hükümrancılığı altında bir araya gelir ve karışır ve *Nefret* tarafından ayrılırlar.

Bütün yorumcular bu pasajı temel olarak aldıkları halde; yorumları bazen derin bir biçimde değişir. Geleneksel yorumlama ışığında bu pasaj, bitimsiz bir şekilde kendini tekrar eden iki parçalı simetrik, kozmik bir döngüyü anlatır. Bir döngünün hikayesini; *Sevginin* tam hükümrancılığı altında, bütün unsurların uyumlu, birbirine karışmış ve hareketsiz olduğu noktadan başlayarak izleyebiliriz. Hemen sonra döngüye *Nefret* dahil olur ve unsurları; bütün unsurlar tamamen ayrı, bağımsız ateş, hava, su, toprak yığınlarına bölünmüş olana kadar ayırmaya başlar. Bu noktada *Sevgi*, bir kez daha bütün unsurları tamamen birbirine karışmış olana kadar birleştirmeye başlar ve farklı bir döngü

¹ Bu fragmanın ve bundan sonra ki fragmanların çevirisi Suat Y. Baydur'dan alınmıştır. Kranz, W., *Antik Felsefe: Metinler ve Açıklamalar* (çev.: S.Y. Baydur), İstanbul: Sosyal yay., 1994, s. 111.

Empedokles

başlar. Her bir döngünün yarısında, ayrılma ve birleşme ilerlerken bir kozmogoni ve zoogoni (hayvanların oluşumu) vardır. *Nefretin* artan etkisi altında, ilk yarı-döngüde bir kozmos ve hayvanlar varlığı gelirler. *Sevginin* artan etkisi altında, ikinci yarıda, yeniden bir kozmos ve hayvanlar varlığı gelirler.

Empedokles, diğer pasajlarda bunun gibi bir kozmogoni tanımlar görünür. Bütün unsurların bir *Sphere* içinde birleştiği ve *Sevginin* tamamen baskın olduğu bir aşamayı öne sürmektedir (B27). Bu siferik birlik unsurları içerdiğinden dolayı, tahminen unsurlar tamamen birbirlerine karışmışlardır. *Sphere*, kozmosun şekillenmesinde başlangıç aşamasıdır; kendinde bir kozmos değildir. Kendinde bir kozmos, her dört yığın içinde her unsurun varlığı biraz (fazlasıyla azaltılmış) olabilse bile, bütün unsurların tanınabilir hava, ateş, toprak, su yığınlarına ayrılmasını gerektirir. Ateş, hava, su, toprak unsurları onları oldukları gibi tanınabilir yapan kendi yığınlarında üstün olacaklardır. Toprak kütleli merkezdedir; su az veya çok onu çevreler. Hava sonraki katmanı oluşturur. Güneş, çeperdeki ateşten ayrı bir şey olarak varlığa gelir. Bu geosentrik düzen eskilerin kabul ettiği kozmosumuz olacaktır. Elementleri ayıranın *Nefret* olmasından dolayı bu şekilde tarif edilen kozmogoni tahminen *Nefretin* etkisine bağlıdır.

Yine Empedokles, *Nefretin* unsurları ayırdığı bir zamanı da tarif eder (B35). *Nefret*, *vortexin* (bütün evrenin etrafında döndüğü merkezi nokta) derinlerine ulaştığında çevrintinin ortasında *Sevgi* varlığa gelir. Daha sonra, *Sevgi*, *Nefretin* ayırmış olduklarını bir araya getirmeye başlar. *Sevgi* aracılığıyla, şeylerin karışımı ölümlü varlıkların meydana gelmesine neden olur. Oldukça gizemli bu tanımlamada, *Nefret* tarafından başlangıçta ayrılan elementler aracılığıyla meydana gelen bir *vortex*dir. Toprak gibi daha ağır elementler merkeze yerleşir ve ateş gibi daha hafif olanlar çepere itilir. Aynı zamanda *vortexe* yapılan bu gönderme, bildiğimiz kadarıyla *Nefretin* hükümlerinin, kozmosun çevrinti hareketiyle nitelendirildiği anlamına gelir.

Geleneksel yorumlamalarda, yukarıda tanımlandığı gibi, *Nefretten* dolayı olan ve *Nefretin* artan etkisiyle yavaş bir şekilde artan ayırım; öncelikle bir evren meydana getirir. Sonunda *Nefret* tamamen egemen olduğunda, içinde diğer elementlerden herhangi birinin herhangi bir parçasının bulunmamasıyla; her biri tamamen kendinde bir yığın oluşturan unsurlar kendilerine ait olan yerlere öyle mükemmel bir şekilde ayrılırlar ki kozmos ve onun tüm hareketi yok edilir. O zaman, bu yorumlamalar, *Sevginin* etkisi altında tam ayrılmadan tam birleşmeye ters ilerleme içinde başka bir kozmogoni olduğuna fikrini verirler. Tabii ki; temel ilkenin simetrisi ikinci bir kozmogoniye ima edebilir. Bununla beraber, Empedokles'in şiirinden kalanlarda *Sevginin* etkisi altında gerçekleşen bir ikinci kozmogoni tarifi bulamayız. Bunu bulamamız, böyle bir tanımın, metnin fragmanlardan oluşan özü düşünüldüğünde verilmediği anlamına gelmez. Gerçekten, Aristoteles birçok yerde (*Oluş ve Bozuluş Üzerine*

334a5, *Gökyüzü Üzerine* 295a29) Empedokles'in böyle bir ikinci kozmogoniye teşebbüs ettiğini ileri sürer. Ama Aristoteles, Empedokles'in böyle bir kozmogoniye kabul etmekten sakındığını da söyler çünkü zaten ayrılmış unsurlardan bir kozmosun varlığa gelmesini öne sürmek akıllıca değildir - kozmogoni sadece unsurların önceki karışmış durumlarından baştan başa ayrılmalarıyla gerçekleşmiş gibi (*Gökyüzü Üzerine* 301a14).

Bu gibi konular, yorumlamada ikinci bir güçlük ortaya çıkarırlar (Long 1974, Bollock 1965-1969). Bu tür yorumlamalar; *Sevginin* ve *Nefretin* nöbetleşe değişen periyotlarıyla ilgili olduğundan dolayı B17 yi hala temel ilke olarak okurlar. Bununla beraber, yalnızca bir kozmogoni ve zoogoni olduğu düşüncesini sürdürürler. *Vortexte*, *Nefret*, bir kozmos oluşturmak için unsurları kendilerinin olan yerlerine ayırmakta etkisini gösterir. Yukarıda anlatıldığı gibi; içinde her bir unsurdan bazı parçaların bulunduğu, ayrıştırılmış hava, su, toprak ve ateş yığınları içeren bir durum olabilir. Bu *Nefretin* hükümlerindeki en son noktadır ama geleneksel yorumlamadaki gibi unsurların bir tam/toplam, kozmik olmayan ayrılması değildir. Kozmos bir kez oluştuğunda (yıldızlar, gezegenler, mevsimler, ay, güneş, nehirler, okyanuslar, kıta halindeki toprak yığınlarından oluşan bir dünya düzeni) *Sevgi* etkisini göstermeye başlar. Gerekli oranlardaki elementlerin karışımından canlı hayatın çeşitli formları çıkar. Sonunda; *Sevgi*, unsurları tamamen birleştirirken hem hayvanlar hem de kozmos ortadan kalkar. Böylece; *Sphere* sonunda eski haline döner. Bu yorumlama şeklinde, geleneksel yorumlamalarda olduğu gibi iki değil bir tek zoogoni ve kozmogoni vardır. Tek bir zoogoni ve kozmogoni fikri etkileyicidir; çünkü bütünüyle olmasa da diğer Sokrates öncesi filozofların fikirlerini çağrıştırır.

Şimdiye kadar; Empedokles'in evrenin meydana gelişine ilişkin düşünceleri üzerinde durduk. Fakat Empedokles zoogonisinde, hayvanlar ve onların nasıl varlığa geldikleri hakkında da yazar. Açıktır ki; zoogoniyle hem *Sevginin* hem de *Nefretin* etkisini bağıntılandırır. Canlı varlıkların varlığa gelme şekillerini açıklayan iki fragman serisi ayırt edebiliriz. İlk seri fantastik olayları ve yaratıkları anlatır; ikincisi doğal kabul edilen olaylar ve yaratıklar hakkındadır.

Fantastik olanıyla başlayalım. Empedokles der ki; ayrı/farklı uzuvların kendi kendilerine dolaştıkları bir zaman vardı (B 57). Dolaşma ve dağılma amaçsız ve düzensiz bir şekilde olan hareketleri çağrıştırır (ve bundan dolayı *Nefretin* bazı etkilerini). Bununla birlikte bu ayrı/farklı uzuvlar daha sonra fantastik yaratıkları meydana getirmek için gelişigüzel bir tarzda birleşirler.

*Birçok yaratıklar doğdu iki yüzlü ve iki göğüslü,
Önü insan inek – doğuşlular, başkaları çıktı yine
İnsan yaradılışlı, öküz başlı karışmışları erlerin burada*

Empedokles

Kadın yaratılışlı orda, donatılmış gölgeli ayıp yeri ile²

Bu fragmanlarda, ayrılmadan birleşmeye doğru bir değişme vardır. Tabii ki; bir araya getirme *Sevginin* işidir. Bu evrenin, aynı zamanda fantastik olmayan yaratıklar, örneğin öküz kafalı öküzler meydana getirip getirmediği açık değildir. Aristoteles meydana getirdiğini düşünür gibidir çünkü Aristoteles bu birleşmelerden bazılarının yaşamda kalmak için uygun yapılandığını söyler (*Fizik*, II, 8, 198b29).

İkinci fragman serisinde günümüzdeki yaratıkların meydana gelme tarzına dair bir açıklama buluruz.

Haydi şimdi erkeklerle pek zavallı kadınların

Geceli filizlerini ayrılan ateş kavurduğu ışığa,

Bunu dinle! Bilgisiz ve hedefsiz değil bu söz zira.

Kaba yığınlı şekiller çıktı önce topraktan,

Her ikisinden, sudan sıcaktan, hissesi olan.

Yolladı bunları benzerine varmak isteyen ateş yukarı

*Henüz kendisinde ne organların sevimli kılığı
görünenleri³*

Bu evre; henüz belirgin bir tarzda insani özellikler gösteremeseler de en erken insan formlarını varlığa getirdi. En sonunda bu formlardan bugün bildiğimiz kadın ve erkekler gelişti. Bu noktada, cinsel üreme Empedokles'in iddiasının odağı haline gelir. Bu evre, hala fragmanın ilk satırlarının gösterdiği gibi elementlerin ayrılmasıyla başlamakta ve bu nedenle *Nefretin* bazı etkilerini içermektedir.

Geleneksel yorumlamalar da biri *Sevginin* diğeri *Nefretin* gitgide artan baskısı altında gerçekleşen iki zoogoni vardır. Ayrıca *Sevginin* baskın etkisi, *Nefretin* baskın etkisi tarafından işaretlenmiş kozmik yarı döngünün tersi/karşıtı bir yarı döngüyü işaret eder. Bunun karşıtı olarak, yorumlamanın ikinci tezine göre, *Nefret* hala bulunduğu halde *Sevginin* artan etkisi altında gerçekleşen yalnızca bir zoogoni vardır. Böylelikle, farklı kozmik döngülerde gerçekleşen iki zoogoni yoktur; tercihen *Sevginin* tam hükümlanlığından *Nefretin* tam hükümlanlığına ilerleme içinde *Sevginin* ve *Nefretin* değişimleri vardır. Bununla beraber, bazı yorumcular Strasburg papirüslerinde bulunan yeni materyallerin, geleneksel yorumlamalara eklemeler yaptıklarını ileri sürerler. Örneğin, Trepanier (2003) *ensemble d* (Martin ve Primavesi 1999, 144 - 149)nin; *Sevginin* etkisi altında gerçekleşen zoogoni türünden tamamen ayrı olan, *Nefretin* etkisi altında gerçekleşen bir zoogoni türüne dair geçmiş kanıtları güçlendirdiğini ileri sürer. Farklı zoogoniler, sırayla, farklı kozmogonileri ima eder.

² a.g.e., B61, s. 116.

³ a.g.e., B62, s. 116.

Belki de, bu aşamaların ardılığı sorunu, sıradan bir bakışla, Empedokles'in, *Sevginin* ve *Nefretin* ilkelerini yarıştırmak yoluyla canlı varlıkları açıklamanın bir yolunu önerdiği gerçeği kadar önemli değildir. Bu açıklamalar, unsurların oransal karışımı fikrini önemli bir derinliğe kavuşturur. Empedokles der ki; et ve kan, yaklaşık olarak eşit hava, su, toprak ve *aither* parçalarından meydana gelmiştir (B98). Elementlerin farklı oransal karışımı kemiği üretir (B96). Bu fragmanlar, bedenin sağlıklı halini oluşturmak için sıcak ve soğğun, kuru ve yaşın uygun miktarlarda karışmalarına dair teoriyi içermeleri nedeniyle antik dünyadaki tıp bilimiyle de ilgiliymiş gibi görünmektedir. (Hatırlanmalıdır ki; Empedokles'in bir filozof ve şair olduğu kadar bir hekim olduğu da söylenir.) Ancak, günümüze kadar gelen fragmanlar, tıbbi açıklamalarla ilgili detaylı herhangi bir bağlantı göstermemektedirler. Kanın karışımındaki eşit pay dağılımı, başka tür bir açıklamayla bağlantılıymış gibi görünmektedir. Kan; birazdan üzerinde duracağımız, kendileri aracılığıyla düşündüğümüz, diğer şeylerin yanında Empedokles'in biyolojik süreç kabulünde, merkezi bir role sahiptir (B105). Görünüyor ki; eşit karışım, her şeyin ayırımına müsaade etmektedir (tabii ki; her şey, dört elementin farklı oranlarından meydana getirilmiştir).

Madem ki; Empedokles, düşünmeyi algıdan ayırt etmiş gibi görünmüyor; algıyla başlamak en iyisi olacaktır. Her şeyden önce, Empedokles algının, "benzer benzeri ile" ilkesi üzerinde temellendiği düşüncesindedir.

*Toprağımızla toprağı görüyoruz zira, suyumuzla suyu
Hava ile de tanrıca havayı, ateşle yok edici ateşi
Sevgiyi de Sevgiyle, somurtkan Nefretle de Nefret⁴*

Bu pasajda, bize elementlerin birbirine yönelme tarzı hatırlatılmaktadır. Her halükarda, Empedokles, "benzer benzeri ile" şeklindeki temel fikrini kullanmakla; algı hakkındaki kabulünü "akıntılar" fikrini içermesi için saf bir hale getirir. Her şey akıntılardan çıkar (B89). Nesnelere sürekli bir şekilde yayılan akıntılar, algı hakkındaki açıklama için zorunludurlar. Herhangi bir akıntı; algılayan organdan algı nesnesine doğru olan bir hareketle organa ulaşır. Bu nedenle, Empedokles gözü fener ile karşılaştırır (B84). Fenerde, parlaklık keten bir ekran tarafından saklanır ama ışık bu haldeyken bile ketenden geçer. Göz de, aynı şekilde, parlaklığın kendisi aracılığıyla çıktığı bir membrana sahiptir. Göz hakkındaki bu açıklama, Empedokles'e ait önemli başka bir fikri ima etmektedir: Gözün yüzeyi, ateş akıntısının kendileri aracılığıyla dışarı çıktığı deliklere sahiptir. Akıntılar nesnelere de farklı bir tarafa giderler. Platon'un *Meno* adlı diyalogunda ki Sokrates'in Empedokles'in algı hakkındaki teorisinden bahsettiği düşünülen ve iyi bilinen pasajında; akıntılar algılayan organa algı nesnesinden gelirler. Bu açıklamada aynı zamanda farklı algı türlerini ayırmanın yolu da bulunmaktadır. Nesneden gelen farklı ölçülerdeki

⁴ a.g.e., B109, s. 119.

Empedokles

akıntılar, farklı organlarda bulunan benzer şekillerdeki açıklıklara veya gözeneklere yerleşirler. O halde renkler; nesnelere çıkıp gözde bulunan gözeneklere yerleşen akıntılardır(*Meno* 76c).

ARINMALAR

Arınmalar, belirgin bir biçimde *Doğa Üzerine*'nin biçiminden farklı bir biçime sahiptir. *Doğa Üzerine*'nin çoğu kısmı, doğal fenomenlerin işleyişlerinden ve kökenlerinden bahsederken, *Arınmalar* tanrısal bir varlığın otobiyografisidir. Açılış dizelerinde şiirin yazarı ki muhtemelen Empedokles, kendini, yolculuk ettiği şehirlerdeki tarafından da bu sıfatla kabul edilmiş bir tanrı olarak betimler. O, bu insanlara, öğütler, kerametler ve deva dağıtır (B112). Aslında bu tanrı, bir yemini bozması ve dökmesi nedeniyle (hayvanları öldürmek ve yemek) diğer *daimon*ların^a kutsanmış yaşamlarından sürgün edilmiş bir *daimon*dur. Çılgın *Nefrete* güvenmesi nedeniyle hakiki unsurlar tarafından geri çevrilen *daimon* maddi dünyayı baştan başa dolaşır durur (B115). İnsanlar arasında bir lider, hekim, şair ve kahin olarak varlığa gelen sürgün edilmiş ruhlar yaşayan bütün form çeşitlerinde yeniden vücut bulurlar (*reincarnation*). (Empedokles bir şairdi ve kadim tanıklığın onu hem bir hekim ve bir siyasi lider hem de bir kahin olarak gösterdiğini hatırlatalım.) Sonunda ruhlar, tanrılar olarak ortaya çıkarlar ve sürgünden kurtulmuş ve bu nedenle kutsanmış bir hayatın keyfini sürerler (B146 ve B147). Tahminen anlatıcının kendisi de sürgünün bu aşamasındadır. Kan dökmek bir *daimon*un hayatındaki dönüm noktası olduğundan; bunun neden bu kadar önemli olduğunu ve *Nefrete* güvenmekle ne şekilde bağlantılı olduğunu bilmeye ihtiyacımız vardır. Empedokles, içindeki egemen tanrısallığın savaş tanrısı Ares veya Zeus veya Kronos veya Poseidon değil de aşk ve cinsellik tanrıçası Afrodit'in olduğu altın bir çağ hissini veren bir çağdan bahseder (B128). Afrodit'i *Sevgi*yle bağlanmış varlıklar üzerinde hüküm süren bir tanrıça olarak düşünmekteyiz. Halbuki diğerleri, Ares gibi, *Nefret* ve savaşla ilişkilendirilir. Bu altın çağda yaşayanlar hakkında en çok göze çarpan, kendilerini kanlı kurbanlarla kirletmemiş olmamalarıdır. Gerçekte; bütün hayvanlar ve insanlar birlikte dostluk içinde yaşadılar (B130). Bu çağ varoluşun tümü için temel ilkedir (B135). Ölümlüler et yemekten ve kan dökmekten kaçınmaları için mümkün olan en sert sözlerle uyarıldılar. Et yemek ve kan dökmek kanlı kurban törenlerinde birbirleriyle ilişkilendirilirdi; çünkü kurban kesmeye katılanlar kurban edilmiş hayvanların etlerini yerlerdi. Et yemekten kaçınmak için verilen başlıca sebep; şeylerin, yaşayan varlıkların farklı türleri olarak yeniden varlığa gelmelerinden dolayı, hayvanları öldürmenin ve yemenin gerçekte yamyamlık olmasıdır (B136 ve

^a *Daimon* terimi genellikle tanrı ile kahraman arasında bir yerde bulunan doğaüstü varlık veya şeyi simgelemektedir. Kader veya almyazısı anlamlarına da gelmektedir. Sokrates'te bu terimin içindeki sese veya cinine verdiği ad olarak kullanıldığını görüyoruz. Bana göre Empedokles bu terimi daha çok ölümsüzlüğü simgelemesi ve buna bağlı olarak da ruh kelimesine yakın bir anlamda kullanmaktadır. Ama ruh kelimesi tam anlamıyla *daimonun* karşılığını vermediği için terimi olduğu gibi bırakmayı uygun buldum (çev. notu).

B137). Bu yüzden bir diğer canlıyı yemek insanlar arasındaki *Nefretin* en son/u Őeklidir. Sürgün edilen ve ölümsüzlükle cezalandırılan anlatıcı bir *daimondur* ve ağzıyla korkunç et yeme eylemini gerçekleŐtirmeden önce yok olmuŐ olmayı diler (B139).

Doğa zerine ve *Arınmalar* arasındaki bağlantı çeşitli spekulasyonların konusudur. Önceleri *Doğa zerine* 'nin bilimsel bir çalışma ve *Arınmalar* 'ın ise dinsel bir çalışma olduğu düŐünülüyordu. Bu sınıflamalar birbirine karŐıt olarak anlaŐıldıĐından dolayı, bu iki çalışma arasında hiçbir suretle bir bağlantı olamazdı. Bu anlayıŐa göre; Empedokles yalnızca birbirine uymayan iki Őiir yazmıŐtı. Son zamanlarda, böyle katı bir ikicilik akla daha az yatkın göründüğünden yorumcular doğa hakkındaki eğitimi *Arınmalarla* birlikte kesintisiz devam eden bir Şey olarak gördüler. Sonuçta; her ikisi de *Sevgiye* ve *Nefrete* ok önemli bir yer vermektedir. O halde; doğa, Empedokles'in gösterdiği gibi etik yaŐamın canlı, duygusal ve birbiriyle çatıŐan olaylar dizisini anlamada anahtar olan benzer bir ilke tarafından yönetilir. Bilinçli hayatın pek çok kuralını onunla düşündüğümüz ve algıladığımız doğanın nasıl iŐlediĐini anlamak için özellikle kan dökmekten kaçınmak isteyen birisi *Nefreti* değil de *Sevgiyi* desteklemek ister.